

ВИДАВНИЧИЙ ДІМ «ІНЖЕК»

Research Centre of Industrial Problems of Development
National Academy of Sciences of Ukraine
Kharkiv National University of Economics
Ministry of Education and Science of Ukraine

INNOVATIONS: PROBLEMS OF SCIENCE AND PRACTICE

Monograph

Dedicated to the 90-th anniversary
of National Academy of Sciences of Ukraine

Kharkiv
2008

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку
Національна академія наук України
Харківський національний економічний університет
Міністерство освіти і науки України

ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Монографія

Присвячена 90-річному ювілею
Національної академії наук України

Харків
2008

УДК 330.42

ББК 65.050

I-66

Рекомендовано:

*Вченою радою Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку
НАН України (протокол № 5 від 26.09.2008 р.)*

*Вченою радою Харківського національного економічного університету
(протокол № 2 від 29.09.2008 р.)*

Рецензенти: *Христіановський В. В.* – д-р екон. наук, професор, Донецький національний університет;

Благул І. С. – д-р екон. наук, професор, Прикарпатський університет ім. В. Стефаника (Івано-Франківськ);

Ковальчук К. Ф. – д-р екон. наук, професор, Національна мета-ургійна академія України (Дніпропетровськ)

Інновації: проблеми науки та практики: Монографія / Під ред. **I-66** д-ра екон. наук, проф. Пономаренка В. С., д-ра екон. наук, проф. Кизима М. О., д-ра екон. наук, проф. Тищенко О. М. – Х.: ФОП Александрова К. М.; ВД «ІНЖЕК», 2008. – 232 с. Укр. мова, русск. яз.

ISBN 978-966-2194-07-4

Це видання є збіркою статей провідних науковців України, які займаються економічними проблемами інновацій. Розглянуто організаційно-економічні та управлінські аспекти розвитку інноваційних процесів на сучасному етапі українських реформ та інтеграції науки і освіти в контексті інноваційного розвитку. Досліджено вплив державної економічної політики на стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання. Розглянуто регіональні аспекти інноваційної діяльності, проблеми організації та стратегічного управління інноваційним розвитком суб'єктів господарювання на різних рівнях управління.

Рекомендовано для викладачів і науковців, які досліджують проблеми інноваційного розвитку економіки, а також аспірантів і студентів.

ББК 65.050

© Колектив авторів, 2008

© ФОП Александрова К. М., 2008

© ВД «ІНЖЕК», 2008

ISBN 978-966- 2194-07-4

ЗМІСТ

<i>Бочко В. С.</i> Возникновение инновационного хозяйствования в условиях смены цивилизаций.....	7
<i>Загорський В. С., Матюшенко І. Ю.</i> Центри трансферу технологій як елемент інноваційної інфраструктури держави та її регіонів.....	21
<i>Губарева І. О., Доровскої В. А.</i> Система забезпечення економічної безпеки в умовах переходу України к інноваційної моделі розвитку.....	50
<i>Булеєв І. П., Брюховецька Н. Ю.</i> Економіка знань і промислова політика України	66
<i>Тищенко А. Н., Петрова Н. Б., Князев С. І.</i> Інноваційні аспекти в стратегічному управлінні електроенергетикою України.....	79
<i>Кизим М. О., Доровскої О. В.</i> Світовий ринок фармації: тенденції розвитку та перспективи високотехнологічної галузі	94
<i>Чухрай Н. І.</i> Маркетингові дослідження на ринку інновацій	109
<i>Пономаренко В. С., Ястремська О. М.</i> Бренди в інноваційно-інвестиційній діяльності підприємства	127
<i>Гриньова В. М., Бутенко Д. С.</i> Оцінка результативності інноваційної діяльності підприємств	150
<i>Криворотов В. В., Калина А. В.</i> Выбор и обоснование инновационной стратегии предприятия	164
<i>Алексеев І. В., Колісник М. К.</i> Теоретико-методологічні підходи до економіко-математичного моделювання спільного фінансування антикризових інновацій у виборничо-господарських структурах машинобудування	178
<i>Кузьмин О. Е., Загорская Т. В.</i> Амортизационная политика как фактор инновационного развития предприятий в период преодоления кризисных явлений	199

ЗМІСТ

<i>Bochko V. S.</i> Appearance of Innovative Economic Management in Conditions of Change of Civilizations	7
<i>Zagorski V. S., Matyushenko I. Y.</i> Centers of Transfers of Technologies as Element of Innovation Infrastructure of the State and its Regions	21
<i>Gubareva I. O., Dorovskoy V. A.</i> System of Insurance of Economic Security in Conditions of Transition of Ukraine to Innovation Model of Development	50
<i>Buleev I. P., Bryuchovetska N. Y.</i> Economy of Knowledge and Industrial Policy of Ukraine	66
<i>Tischenko A. N., Petrova N. B., Knyazev S. I.</i> Innovation Aspects in Strategic Management of Power Industry of Ukraine.....	79
<i>Kizim M. O., Dorovskoi O. V.</i> World Market of Pharmacy: Tendencies of Development and Perspectives of High Technology Field	94
<i>Chuchrai N. I.</i> Marketing Research in the Market of Innovations.....	109
<i>Ponomarenko V. S., Yastremska O. M.</i> Brands in Innovation and Investment Activity of Enterprise	127
<i>Grinyova V. M., Butenko D. S.</i> Assessment of Effectiveness of Innovation Activity of Enterprises.....	150
<i>Krivorotov V. V., Kalina A. V.</i> Selection and Substantiation of Innovation Strategy of Enterprise	164
<i>Alekseev I. V., Kolisnyk M. K.</i> Theoretical and Methodological Approaches to Economic and Mathematical Modelling of Joint Financing of Antirecessionary Innovations of economic production structures of Machine Building.....	178
<i>Kuzmin O. Y., Zagorska T. V.</i> Amortization Policy as Factor of Innovation Development of Enterprises in the Period of Overcoming of Crisis Phenomena	199
<i>Haustova V. Y.</i> Synergetic Paradigm in Economic Theory	207

ЦЕНТРИ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ

Загорський В. С., д-р екон. наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, директор Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України
Матюшенко І. Ю., канд. техн. наук, професор, Головне управління зовнішньоекономічної діяльності та європейської інтеграції Харківської облдержадміністрації

Рівень конкурентоздатності будь-якої країни та її регіонів, в тому числі пріоритетних технологічних сферах, безпосередньо пов'язаний з міжнародним обміном технологічними послугами та прямими інвестиціями, що відбуваються у цих сферах. Успішна реалізація пріоритетів особливо гостро потребує наявності такої регіональної політики, коли місцеві влади, ділові кола та дослідницькі структури разом опрацьовують і здійснюють заходи щодо створення найбільш сприятливих умов для високотехнологічних компаній, які активно займаються трансфером технологій. І як наслідок, вкрай актуальною стає *проблема* розробки на національному та регіональному рівнях такої інноваційної інфраструктури, яка забезпечить ефективну комерціалізацію наукових знань, розповсюдження вітчизняних та придбання іноземних технологій, створення кластерів високотехнологічної промисловості.

Формування інститутів національної та регіональних інноваційних систем може реалізовуватися за рахунок кооперації ресурсів і повноважень як центральних, так і регіональних органів влади та місцевого самоврядування. Враховуючи досвід **Сполучених Штатів Америки**, де за останні 25 років створено ефективну систему наукових досліджень та їхнього впровадження в реальну економіку,

яка забезпечила Сполученим Штатам позиції політичного і економічного лідера сучасного світу, доцільно розглядати створення національної та регіональних інноваційних систем як найважливішу умову і невід'ємну складову становлення і розвитку інноваційної економіки держави.

В США поняття «*передача (трансфер) технологій*» має три базових визначення [1, с. 42]:

- *процес утилізації технологій, знань, ноу-хау або устаткування з метою, яка не була передбачена його розробниками.* Трансфер технологій може привести до її комерціалізації або модифікації продукту чи процесу (визначення Національного центру трансферу технологій);
- *процес, який дозволяє використовувати існуючі, розроблені в рамках бюджетного фінансування знання, устаткування чи потужності з тим, щоб задовольнити певні суспільні або приватні потреби* (визначення Федерального консорціуму лабораторій);
- *формальна передача нових знань чи інновацій, отриманих внаслідок науково-дослідних робіт в університетах та неприбуткових дослідницьких організаціях, до комерційного сектору для суспільної вигоди* (визначення Асоціації університетських менеджерів технологій).

Хоча всі три визначення мають певні розбіжності, а законодавство США не визначає поняття «трансфер технологій», та все ж існує певний консенсус стосовно бачення цього процесу, який у спрощеному вигляді включає такі послідовні кроки: бюджетні інвестиції, дослідження і розвиток, створення і захист інтелектуальної власності, побудова прототипу, випуск корисних продуктів, комерціалізація. Трансфер технологій відбувається, коли виробниче підприємство отримує технологію із зовнішнього джерела (університету, федеральної дослідницької лабораторії, від приватної особи). Міністерство торгівлі США визначає наступні механізми трансферу технологій: ліцензування, угоди про спільні дослідження і розвиток, технічна допомога, компенсаційна робота позабюджетних партне-

Центри трансферу технологій як елемент інноваційної інфраструктури держави ...

рив, використання обладнання, програми обміну, обмін інформацією між колегами (публікації, конференції).

Американські фахівці відокремлюють також чотири *типи процесів трансферу технологій*[1, с. 44]:

- *спільні дослідження і розвиток* – співпраця бізнес-структур з однією або декількома дослідницькими організаціями: стратегічний дослідницький альянс декількох компаній або партнерство бізнесу з університетами, неприбутковими організаціями, федеральними лабораторіями;
- *ліцензування або продаж інтелектуальної власності* – традиційне ліцензування або продаж, коли власник технології передає певну частину прав інтелектуальної власності зовнішній бізнес-структурі в обмін на певні вигоди, часто – фінансові; або внутрішнє ліцензування, коли організація, в якій була розроблена технологія, передає ліцензію структурі всередині установи з тим, щоб започаткувати новий бізнес;
- *технічна допомога* – коли бізнес-структура звертається за допомогою до іншої дослідницької організації з тим, щоб вирішити дуже вузьке конкретне питання шляхом залучення зовнішніх експертів або обладнання;
- *інформаційний обмін* – бізнес отримує доступ до необхідної інформації через участь у конференціях, виставках, семінарах, спеціальних навчальних програмах або шляхом запрошення на роботу співробітників – носіїв необхідної інформації.

Комерціалізація є процесом трансформації новітніх технологій у комерційно привабливі продукти. Процеси комерціалізації включають в себе такі фази, як оцінка ринків, дизайн продукту, налагодження виробництва, управління правами інтелектуальної власності, розроблення стратегії маркетингу, пошук фінансових ресурсів і навчання персоналу. Це, як правило, досить дорогий (його вартість оцінюється в межах 10- і 100-кратних інвестицій від вартості розробки) і тривалий (від 6 до 10 років) процес. Як правило, виділяють *три складових процесу комерціалізації* технологій:

- *технічні аспекти* – суто технічні питання, які необхідно вирішити для трансформації технології в корисні продукти, що можуть вироблятися в достатній кількості і адекватної якості (сюди входять дві складові: дизайн продукту та підготовка виробництва);
- *бізнес-менеджмент і аналіз ринку* – комплекс питань щодо планування бізнесу, вивчення ринку, маркетингу, комерційних аспектів виробництва, доставки, дистрибуції, управління інтелектуальною власністю;
- *фактори виробництва* – наявність фінансових ресурсів, визначення механізму фінансування виробництва, доступ до виробничої бази, приміщень та обладнання, наявність кваліфікованої робочої сили.

У ході трансферу і комерціалізації технології постає питання про захист інтелектуальної власності, який в США здійснюється в трьох основних формах: патентування, торговельна таємниця та копірайт.

В США успішний розвиток і комерціалізація технологій здійснюються за допомогою *програм трансферу і комерціалізації технологій*, які класифікують у відповідності до того, які організації виступають спонсорами програми [1, с. 58]. У *табл. 1* приведена типологія програм трансферу і комерціалізації технологій в США.

У Сполучених Штатах існує чотири основні форми партнерства науково-дослідних установ (університетів, безприбуткових організацій, федеральних лабораторій) та приватного бізнесу [1, с. 59]:

- *акціонерне спільне підприємство* за участю декількох дослідницьких корпорацій;
- *дослідницькі консорціуми*, які створюються декількома підприємствами галузі для проведення досліджень на початковій стадії;
- *дослідницькі альянси*, які створюються на основі угод щодо проведення досліджень без утворення нової юридичної особи (як правило, формуються на етапі комерціалізації технології і розформовуються після досягнення мети);

Центри трансферу технологій як елемент інноваційної інфраструктури держави ...

- *контрактні дослідження і розробки як форма «покупки» сервісу однієї компанії іншою.*

Таблиця 1

Типологія програм трансферу і комерціалізації технологій в США

1.	Програми, що спонсуються дослідницькою установою з метою сприяння трансферу знань, які були створені всередині цієї установи А) Спільні центри досліджень і розвитку Б) Програми технічної допомоги В) Офіси трансферу технологій
2.	Послуги в рамках центрів розвитку підприємництва і бізнесу А) Центри розвитку малого бізнесу Б) Центри розвитку підприємництва в університетах В) Незалежні центри розвитку підприємництва і бізнесу Г) Галузеві центри підтримки бізнесу
3.	Зовнішні посередники трансферу і комерціалізації технологій А) Посередники, які працюють з будь-якими технологіями Б) Посередники трансферу технологій при федеральних дослідницьких центрах В) Федеральні посередники в укладанні контрактів трансферу технологій, які надають сприяння бізнес-структурам в отриманні контрактів у рамках федеральних програм розвитку малого бізнесу високих технологій
4.	Організації, що об'єднують бізнес-структури в галузі високих технологій А) Регіональні ради з питань розвитку або агентства економічного розвитку, в яких технологічна складова відіграє помітну роль Б) Асоціації, ради та інші громадські організації, що виступають на підтримку малого технологічно орієнтованого бізнесу В) Клуби підприємців у галузі технологій Г) Професійні організації

Крім того, мають широке поширення типові *центри «університет-промисловість»*, де кожний корпоративний член Центру вносить до спільного фонду річний фіксований членський внесок. За ці кошти, а також внески від самого університету, місцевої влади, інших спонсорів фінансуються «базові» фундаментальні дослідження, тематика яких визначається Радою Центру. Результати цих досліджень є доступними для всіх членів консорціуму, які тим не менш, мають можливість вносити додаткові ресурси на підсилен-

ня специфічних напрямків, отримуючи у такому випадку переважне право власності на результати .

Безприбуткові центри досліджень і розвитку створюються декількома компаніями з метою об'єднання роботи у специфічній галузі науки. Ринкові механізми, а також розвинута правова база сприяють тому, що, з одного боку, компаніям вигідно престижно вкладати кошти в дослідження, а з іншого боку, існує реальна пропозиція надання науково-дослідних «послуг» практично в будь-якій галузі науки і технологій.

В **Російській Федерації** також все більше посилюється тенденція розвитку мережевої взаємодії фірм, компаній та закладів, які виробляють, поширюють і використовують знання. В країні розвивається процес легітимізації *наукоградів*. Основною пільгою, яку вони одержують в результаті придбання такого статусу, є можливість користуватися податковим кредитом. Статус також дозволяє місту користуватися коштами державного бюджету, що спрямовуються цільовим чином на реалізацію інноваційних проектів, відібраних за конкурсом. Міста розглядаються як експериментальні площини для відпрацювання механізмів розвитку наукоградів.

Крім того, у 1993 році в Росії була створена система *державних наукових центрів (ДНЦ)*, яка дозволила зберегти костяк російського науково-технічного потенціала (у тому числі – провідних наукових шкіл) в умовах перехідного періоду. Сьогодні система ДНЦ нараховує 58 організацій, з яких 33 організації знаходяться в Москві, 12 – в Санкт-Петербурзі, 6 – в Московській області [2, с. 256]. Але ця система гостро потребує реформування та модернізації. Серед них є такі ДНЦ, в яких частка дослідницьких робіт і розробок (ДіР) складає не більше 5% від вартості виконаних робіт (у будівництві), для 7 ДНЦ – частка ДіР складає 50%, а для більшості центрів (34 ДНЦ) частка ДіР у вартості виконаних робіт складає більше 80%. З цієї більшості багато центрів відносяться до сфери високих технологій і займають у ній таке місце, що фундаментальні дослідження, які виконуються у них, можуть ефективно використовуватися для створення родових технологій. Причому деякі з ДНЦ цього типу навіть мають спроби займатися маркетингом своєї науково-технічної

продукції. Все це говорить про те, що при формування сучасної інноваційної системи Росії ДНЦ можуть зайняти зовсім різні позиції. Вони, наприклад, можуть виступити у якості науково-інженерних центрів, центрів компетенції, індустріально-наукових центрів або партнерів цих вузлів у мережах та кластерах.

На цей час в Росії діють 63 *інноваційно-технологічних центра (ІТЦ)*, головною функцією яких є підтримка вже зформованих і усталених малих підприємств. На базі найбільш потужних ІТЦ створюються *інноваційно-промислові комплекси (ІПК)*. В той же час, малі підприємства, що входять до ІТЦ, достатньо різноманітні і при формуванні мереж та кластерів багато з них могли б стати асоційованими членами відповідних центрів.

Незважаючи на деякі успіхи діючої інноваційної інфраструктури Росії, форми і зміст науково-інноваційних структур, що були створені «зверху», багато в чому застаріли. Традиційно російські галузеві інститути, що проводять прикладні дослідження, були якоюсь мірою «над» промисловими підприємствами, для потреб яких вони за своїм призначенням повинні були виконувати свої дослідження та розробки. Акціонування підприємств не знищило таке дистанціювання. Сьогодні це, з одного боку, не сприяє формуванню технологічного поштовху підприємствам від розробників технологій, а з другого боку, розробники технологій не володіють інформацією щодо технологічних потреб підприємств, їх інноваційного попиту. Вони ніяк не впливають на формування цього попиту і не сприяють підвищенню рівня інноваційної та технологічної грамотності інженерного складу підприємств, який багато в чому визначає цей попит. Для того, щоб змінити цю усталену картину, російський уряд декларує, що необхідно:

- безпосереднє посилення дослідницького та інноваційного потенціалів недержавних підприємств шляхом передачі їм частки державних прикладних науково-дослідних інститутів (НДІ), діяльність яких ближче до розробок, аніж до досліджень;
- створення мереж технологічних центрів дифузії нових технологій, функції деяких з них могли б виконувати існуючі галузеві НДІ;

- створення мереж стабільних «місць зустрічі» виробників прикладних знань (технологій) і потенціальних їх користувачів – виробників для кооперативної діяльності.

На урядовому рівні в Росії обговорюються концептуальні риси **програм організації мережевої взаємодії**, які базуються на реальному досвіді розвинутих країн. До цих програм відносяться [2]:

- 1) *Програма зародження і розвитку мережевої структури центрів кооперації для створення родових (предконкурентних) технологій* (прототипом є австрійська програма «Kplus»). Програма передбачає створення органами державного управління спеціального фонду, що буде відповідати за проведення програми і метою якого буде створення мережевої структури *центрів компетенції*. Такі центри покликані об'єднати зусилля науково-дослідного і промислового секторів для вибору і реалізації проектів щодо створення передконкурентних, родових технологій. Метою програми є встановлення довгострокових зв'язків між організаціями, що проводять дослідження і розробки, та підприємствами шляхом створення взаємної довіри і спільного джерела науково-технічних знань. Організований програмний вузол – «центр компетенції» – координує дослідження, що проводяться в організаціях, які згруповані навколо нього. Партнерів з промисловості повинно бути декілька (наприклад, не менше п'яти), щоб уникнути створення центру для одної фірми і не поставити майбутніх конкурентів, що використовують одну й таку ж родову технологію для розробки комерційного продукту в різні позиції на ринку. Центри формуються на деякий обмежений термін, після чого фінансування з боку держави (наприклад, у вигляді грантів) припиняється або продовжується на наступний термін (в залежності від результатів, що були досягнуті);
- 2) *Програма розвитку індустріально-наукових центрів на основі координації процесів ДіР і трансферу технологій* (на основі австрійської програми K_{ind}/K_{net}). Метою програми є стимулювання самоорганізації процесів координації досліджень і розробок та трансферу технологій. Органами державного

управління створюється фонд, який керує процесом розвитку програми і надає фінансову підтримку з боку держави. Програма повинна включати дві частини. Перша частина спрямована на допомогу в організації індустріальних центрів компетенції, які повинні керуватися спільно науково-дослідними інститутами і підприємствами; друга частина – спрямована на залучення у мережу, що формується, регіональних дослідницьких утворень. Склад партнерів розділяється на основну групу (науково-дослідні та виробничі організації) та асоційовані організації (науковий або проектний підрозділ підприємства, НДІ або мале підприємство). Основний наголос при взаємодії між елементами мережі робиться на *трансфер технологій*. Саме ця діяльність найбільш підтримується державою. Період допомоги державою елементам даної структури повинен бути обмежений (наприклад, 3 – 4 роки) і може бути подовжений тільки один раз після аналізу фондом результатів діяльності членів мережі;

- 3) *Програма розвитку науково-інженерних центрів* (за аналогією Центрів інжинірингових досліджень Національного наукового фонду в США, який ведуть більше 40 програм співробітництва між університетами та промисловістю). Центри є інформаційною і організаційною основою для об'єднання зусиль вчених, зайятих у галузі фундаментальних досліджень, і дослідників, що проводять передконкурентні прикладні ДіР. Формами такої взаємодії можуть стати постійно діючі програми відкритих дверей, семінари, симпозіуми, що спрямовують потік знань від фундаментальних досліджень до промислових досліджень і розробок (особливо у високотехнологічних галузях і секторах промисловості). Така робота мала б змогу проводитися на основі структур типу науково-інженерних «клубів», які повинні бути «площиною» для проведення міждисциплінарних фундаментальних досліджень (завдяки яким можуть з'явитися нові раціональні пропозиції у технологічній сфері);
- 4) *Програма формування інфраструктурних мереж для експорту російських технологій*. Внаслідок млявої інноваційної ді-

яльності усередені Росії і поки ще існуючої нестачі технологічно освіченого шару менеджерів і власників для підтримки вже існуючих і тих, що виникають, можливостей розвитку високих технологій, актуальним є розвиток кластерів, що дозволяють грамотно організовувати експорт високотехнологічної продукції. Програма повинна допомогти формуванню кластерів з експортно орієнтованих підприємств. Допомога повинна бути сконцентрована на питаннях менеджменту, організаційного забезпечення, підсилення ринкової активності (представлення на ярмарках, лоббіювання тощо), організації процесів навчання персоналу, патентуванні тощо. Тобто, мова йде про формування мережевої інформаційної платформи, платформи маркетингу і платформи продажів;

5) *Програма виявлення і підтримки розвитку кластерів, що народжуються.* Кластери являють собою основу масштабної кооперації промисловості з науково-дослідницьким сектором. Для класифікації форм кооперації промислові кластери можуть бути розділені у відповідності до наступних категорій секторів, що до них входять:

- виробництва з високою часткою досліджень і розробок (*science-based*);
- масові виробництва (*scale-intensive*);
- виробництва, що сильно залежать від постачальників (*supplier-dominated*);
- спеціалізовані постачальники (*specialised-suppliers*).

Кластери *першої категорії* (фармацевтична промисловість, аерокосмічні галузі) складаються з секторів, яким для успішного функціонування, на додаток до власних досліджень, необхідний безпосередній доступ до фундаментальних досліджень, що проводяться державними науково-дослідними інститутами і вузами. Інформацію щодо існування і розвитку такої кооперації можна одержати з урядових звітів, спільних публікацій, патентів.

Сектори кластерів *другої категорії* (харчова промисловість, виробництво транспортних засобів), як правило, не ведуть власних

розробок, але їм для підтримки інноваційної активності необхідно освоювати розробки, що виконані на стороні. Тому вони прагнуть встановлення міцних зв'язків з технічними інститутами та університетами. Результати кооперації проявляються у купівлі ліцензій, підтримці договорних відношень з державними науково-дослідними організаціями, а також у навчанні персоналу новим технологіям.

Сектори *третього виду кластерів* (лісообробна промисловість, послуги) прагнуть до імпорту технологій у формі капітальних товарів. Їхня інноваційна активність проявляється у спроможності до взаємодії з постачальниками і службами, що забезпечують розширення виробництва. Для них, крім купівлі капіталізованих технологій, важливе також придбання ліцензій.

Четверта категорія (виробництво програмного забезпечення і комп'ютерного обладнання) – сектора, які інтенсивно проводять власні дослідження і розробки і працюють у тісному контакті між собою та своїми споживачами.

В Росії на нижчому рівні формуються усі чотири категорії кластерів. Причому за інтенсивністю взаємодії на першому місці знаходяться кластери – масові виробництва, на другому – спеціалізовані постачальники, на третьому – високотехнологічні виробництва. В той же час, слід відмітити, що взаємодія всередині цих потенційних кластерів достатньо проста – вона лінійна, тобто має двосторонню основу.

В Україні у цілій низці директивних документів останніх років перехід до інноваційної моделі розвитку визначений як основна стратегічна мета, на досягнення якої повинні бути направлені зусилля органів центральної та регіональної влади, спрямована активність усіх суб'єктів господарювання, організацій, науки і бізнесових структур, усіх суспільних інститутів. У першу чергу це стосується регіонів із високою концентрацією науково-технічного та промислового потенціалу.

В Україні більшість авторів, зокрема [3 – 12], під поняттям «*передача технологій*» розуміють передачу науково-технічних знань і досвіду для надання науково-технічних послуг, використання технологічних процесів, випуску продукції як на бездоговірній основі,

так і на умовах, визначених укладеним між сторонами договором. Розрізняють передачу технологій по вертикалі (від зародження ідеї, її втілення в матеріальний об'єкт до реалізації і споживання) і по горизонталі (передача однією особою іншій об'єктів технологічного обміну). Передача технології може здійснюватись як в межах однієї країни, так і бути міжнародною операцією, коли технологія передається через національні кордони з однієї країни в іншу. Передача технологій вважається актом, що відбувся, тільки тоді, коли одержувач почав активно використовувати отриману технологію для виробничих цілей. До моменту її ефективного використання відбувалась тільки передача інформації [7, с. 415].

Законом України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.06 р. № 143-V визначено, що *«трансфер технологій»* – це передача технології, що оформлюється шляхом укладення двостороннього або багатостороннього договору між фізичними та/або юридичними особами, яким установлюються, змінюються або припиняються майнові права і обов'язки щодо технології та/або її складових». Законом також визначені повноваження суб'єктів державного регулювання діяльності у сфері трансферу технологій, зокрема, уповноваженого органу, центральних та місцевих органів виконавчої влади, Національної та галузевих академії наук. Крім того, визначена роль державної експертизи, встановлена форма договору про трансфер технологій, запропоновано фінансово-економічний механізм забезпечення діяльності у сфері трансферу технологій та розподілу результатів.

В той же час, в цьому Законі існує ряд суперечностей і неточностей щодо захисту прав авторів технологій і участі держави у регулюванні діяльності в сфері трансферу технологій. Потребує також подальшої розробки нормативно-правова база, необхідна для реалізації Закону, щодо мінімальних ставок винагороди авторам і особам, які здійснюють трансфер, а також щодо порядку реєстрації договорів про трансфер технологій.

Суттєвим елементом механізму реалізації вказаного Закону стало прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 01.08.07 р. № 995 «Про деякі питання реалізації Закону України «Про державне

регулювання діяльності у сфері трансферу технологій». Цією постановою передписано міністерствам, центральним і місцевим органам виконавчої влади, Національній і галузевим академіям наук забезпечити утворення *структурних підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності*, вжити заходів для утворення цих підрозділів у складі підприємств, установ і організацій, що належать до їх сфери управління, а також затверджено Типове положення про структурний підрозділ. Основними завданнями цього структурного підрозділу є забезпечення виконання функцій, пов'язаних з розробленням технологій та їх складових, набуттям, ліцензуванням і захистом прав інтелектуальної власності на них, трансфером і використанням технологій. Такий шаг уряду, безумовно, створює передумови для завершення формування Національної інноваційної системи в Україні, а також для прискорення створення регіональних інноваційних систем в тих регіонах, що пов'язують своє майбутнє з високотехнологічним виробництвом.

Крім того, 29.08.2008 р. на сайті Мінекономіки опубліковано «Проект розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції створення кластерів в Україні», в якому надається нормативне визначення кластеру, а саме: «*Кластер* – являє собою групу географічно локалізованих взаємопов'язаних компаній, постачальників обладнання, комплектувальних, спеціалізованих виробничих послуг, інфраструктури, науково-дослідних центрів, вузів та інших організацій, взаємодоповнюючих один одного для досягнення конкретного господарського ефекту та посилюючих конкурентні досягнення окремих компаній і, відповідно, кластера в цілому». В Концепції виділено чотири види кластерів: виробничі, інноваційно-технологічні, туристичні та транспортно-логістичні. Зокрема, *інноваційно-технологічний кластер* визначено як об'єднання географічно локалізованих підприємств, що пов'язані виробничими зв'язками з метою створення інноваційної продукції та надання послуг суб'єктам інноваційної діяльності. Концепцією також визначено склад кожного кластеру, де обов'язковими елементами, зокрема, є науково-дослідні та освітні організації, а також організації інноваційної інфраструктури: бізнес-

інкубатори, технопарки, промислові парки, регіональні центри інноваційного розвитку.

Харківська область протягом багатьох десятиріч виконує роль інноваційного центру держави завдяки розвиненій високотехнологічній індустрії та зосередженому в регіоні потужному інтелектуальному потенціалу. Тому розробка регіональної політики створення ефективної системи підтримки розвитку високотехнологічних підприємств є для економіки області надзвичайно актуальною.

В Харківській області розроблена та прийнята у 2002 р. сесією Харківської обласної ради «Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2011 року», яка є на сьогодні основним інструментом управління в регіоні, і з урахуванням якої розроблялися усі поточні регіональні галузеві програми. В той же час, значні зміни, що відбулися у геоекономічній політиці України, а також поява нових економічних реалій у світі, що все більш глобалізується, потребували внесення суттєвих доповнень та коректив до вказаної стратегії. На протязі 2007 р. була розроблена нова *«Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2015 року»*, в якій було зроблено особливий акцент на підтримку і розвиток високотехнологічних кластерів промисловості, розвиток наукового потенціалу області і створенні регіональної інноваційної системи.

Крім того, затверджена та діє *«Регіональна програма розвитку експортного потенціалу Харківської області на 2007 – 2008 рр.»*, основною метою якої є поліпшення соціально-економічного стану регіону шляхом збільшення обсягів та підвищення ефективності експорту продукції та послуг підприємствами Харківської області, а також стимулювання інвестиційної активності іноземних компаній в Харківському регіоні через залучення нових технологій та «ноу-хау» у перспективні експортоорієнтовані підприємства. Крім того, розроблена і діє з 2006 року *«Програма науково-технічного та інноваційного розвитку регіону на період до 2015 року»*, в рамках якої передбачено створення регіональних інноваційних центрів, технологічних бізнес-інкубаторів та центрів трансферу технологій.

Згідно з проведеними дослідженнями, які виконувалися під час розробки Стратегії та Програм, *пріоритетними напрямками розвитку* економіки Харківської області є такі *інноваційні високотехнологічні та наукоємні кластери*: авіаційної промисловості; космічної галузі; енергомашинобудування; фармацевтичної промисловості; нано- та біотехнологій. Також *підлягають пріоритетному розвитку* такі кластери економіки регіону, як: кластер газовидобувний та енергетичний; кластер житлово-комунального господарства; кластер галузі охорони здоров'я. У свою чергу *підлягають реструктуризації та реорганізації такі проблемні кластери* економіки регіону: сільськогосподарського машинобудування; виробництва бронетехніки та дизелебудування.

Відповідно до доручення Кабінету Міністрів України від 06.10.06 р. № 8802/7/1-06 щодо затвердження і реалізації Пілотного проекту розбудови регіональної інноваційної системи в Харківський області було розроблено і підготовлено до розгляду Харківською обласною радою *«Програму розбудови регіональної інноваційної системи Харківської області на 2008 – 2009 роки»*. Метою цієї Програми є перехід економіки регіону на інноваційну модель розвитку шляхом створення регіональної інноваційної системи (РІС) – організаційно-технічної, експертно-консультаційної, фінансово-економічної та інформаційної системи з виділенням у її рамках виробничих, науково-освітнянських, фінансових і організаційно-управлінських підсистем, що в сукупності забезпечують підтримку тенденцій інноваційного розвитку пріоритетних секторів економіки регіону, оперативне реагування на зміну господарської кон'юнктури, сприяють міжнародній інтеграції регіональних товаровиробників і, головне, забезпечують зростаючий приплив приватного капіталу в інноваційну сферу. Для організації процесів формування і розвитку РІС необхідно створити в тому числі такі базові елементи, як Регіональну громадську Раду з проблем інноваційного розвитку та Регіональний Інноваційний центр.

Регіональна громадська Рада з інноваційного розвитку (далі – Рада) – дорадчий, експертно-консультаційний орган при голові облдержадміністрації, що створюється для аналізу проблема-

тики і вироблення стратегії інноваційного розвитку регіону. Головними завданнями Ради є:

- організація громадських слухань із проблем інноваційного розвитку регіону;
- підготовка рекомендацій стосовно довгострокових пріоритетів соціально-економічного розвитку регіону;
- підготовка періодичних оглядів (звітів) про інноваційні процеси в найважливіших секторах регіональної економіки;
- аналіз проблем нормативно-правового забезпечення інноваційної сфери на регіональному рівні;
- залучення в інноваційну сферу регіону ресурсів її розвитку.

Персональний склад Ради формується за пропозицією Головного управління освіти і науки Харківської облдержадміністрації, інших структурних підрозділів облдержадміністрації із числа авторитетних представників наукових, освітніх, виробничих і підприємницьких структур регіону, що активно працюють в інноваційній сфері. Склад Ради формується на добровільних засадах і затверджується головою облдержадміністрації на 5 років.

Регіональний Інноваційний Центр (РІЦ) створюється з метою організації процесів формування та розвитку РІС як її базовий елемент. У 2007 році було створено *Північно-східний регіональний центр інноваційного розвитку* при Державному агентстві України з інвестицій та інновацій і виконує такі основні функції :

- організація робіт зі створення і розвитку РІС та їх експертно-аналітичне забезпечення (виконання договорів з облдержадміністрацією, залучення суб'єктів бізнесу, координація діяльності інститутів інноваційної інфраструктури, проведення аналітичних і прогностичних досліджень);
- сприяння просуванню на ринок перспективних інноваційних розробок (проектів);
- нарощування експертно-консалтингового потенціалу (власного і стороннього), надання професійних консалтингових послуг в інноваційній сфері (правове, управлінське, науково-технічне);

- організація виставок, ярмарків, конкурсів, презентацій інноваційних проектів;
- інформатизація в рамках РІС (розробка і ведення сайту «Харків інноваційний», баз даних інноваційного потенціалу);
- розвиток інноваційної ідеології, реклама, паблік-рілейшнз (робота в засобах масової інформації).

Крім того, у Харківській області на сьогоднішній день існує ще цілий ряд *позитивних прикладів створення центрів трансферу технологій* як елементів регіональної інноваційної системи. Розглянемо деякі з них.

1. Харківський регіональний Центр трансферу технологій як елемент Української мережі трансферу технологій.

Центр трансферу технологій – організація, що сприяє інтеграції науки, промисловості і бізнесу, впровадженню інноваційних розробок у практику, комерціалізації результатів наукових досліджень з метою ефективного використання їх у ринковому обороті, а також припиненню несумлінної конкуренції і «витоків» наукової інформації, що представляє комерційний і оборонний інтерес для держави. Враховуючи міжнародний досвід, центри трансферу технологій можуть працювати як у визначених технологічних галузях в якості елемента галузевого кластера, так і в територіальній інфраструктурі, як ключовий елемент регіональної інноваційної системи.

Діяльність центра трансферу технологій становить особливий інтерес для Харківської області, яка володіє одним із самих потужних в Україні наукових потенціалів, з одного боку, і традиційно розвинутою промисловістю, малим і середнім бізнесом, з іншої сторони. Тому саме тут може бути успішно здійснений проект зі створення регіональної інноваційної системи з центром трансферу технологій як керуючою структурою. Створення *обласного центру трансферу технологій* можна розглядати як старт на шляху реструктуризації регіональної економіки і переорієнтації її на інноваційний розвиток.

У задачі центра трансферу технологій входить створення дієвих механізмів взаємозв'язку між наукою і реальним сектором економі-

ки, а саме: належного інформаційного обміну між науковим і підприємницьким середовищем; координації в керуванні інноваційними процесами між різними відомствами й організаціями; забезпечення учасників інноваційної діяльності необхідною консалтинговою й освітньою підтримкою.

Діяльність центра – це послуги, безпосередньо пов'язані з комерціалізацією наукових досліджень і просуванням їх на вітчизняний і закордонний ринки:

- добір і експертиза інноваційних проектів, що володіють комерційним потенціалом;
- проведення технологічного і патентного аудиту інноваційних розробок;
- сприяння в захисті різних видів інтелектуальної власності (винаходів, корисних моделей, промислових зразків, програмних продуктів, баз даних, нових технологій і ноу-хау);
- підготовка і супровід угод про передачу технологій, ліцензійних угод, контрактів, договорів по керуванню інтелектуальною власністю, про науково-технічну і виробничу співдружність, наданню інженерно-консультаційних послуг, і т. п.;
- проведення оцінки інтелектуального внеску в спільні підприємства, що створюються;
- правова допомога у випадку порушення прав патентовласників і несумлінної конкуренції;
- сприяння «старт-апам» і «спин-офф» компаніям, створюваним для комерціалізації результатів наукових досліджень і розробок;
- розробка й аналіз ефективності програмно-методичного матеріалу з комерціалізації інноваційних проектів.

В області вже здійснений ряд заходів щодо підготовки до роботи обласного центра трансферу технологій, зокрема, проведено Міжнародний семінар «**Мережі трансферу технологій і підтримки інновацій. Міжнародний досвід і перспективи України**», що був організований Центром «Харківські Технології» за підтримкою Академії технологічних наук України у вересні 2008 р.

На семінарі докладно досліджувалася діяльність Мереж трансферу технологій, що успішно функціонують у Європі, США, Росії й інших країнах. Було показано, що подібні «віртуальні торговельні площадки» є найважливішим інструментом просування інновацій на міжнародні і внутрішні технологічні ринки. У ході роботи семінару було вивчено досвід цих країн в області організації і функціонування регіональних інноваційних систем і інфраструктур, а також обговорено питання, пов'язані з початком діяльності з організації **Української мережі трансферу технологій та її Харківського регіонального сегменту**. У семінарі взяли участь більш 60 фахівців, учених, інженерів, інноваційних менеджерів. Українським учасникам були представлені доповіді і презентації експертів Європейського Союзу з таких країн, як Франція, Німеччина, Болгарія, Польща, Словаччина, а також Росії, Білорусії, Хорватії. Робочою групою зі створення Української мережі трансферу технологій були розроблені основні документи: методологічна платформа, сумісна з європейськими мережами; топологія мережі; регламент роботи учасників; перелік послуг, що надають координаторами мережі її учасникам; функції і відповідальність національного і регіонального координаторів.

По завершенню семінару представники українських організацій підписали Меморандум, у якому виразили готовність підтримувати і розвивати спільну діяльність, спрямовану на створення умов для реалізації в країні економічної моделі, заснованої на знаннях, і створення реальних механізмів, що сприяють масштабному залученню вітчизняних технологічних інновацій у ринкові відносини усередині країни і на міжнародному рівні. Учасники Робочої групи сформулювали задачі Української Мережі і регіональних центрів трансферу технологій:

- надійний інформаційний обмін між носіями інновацій – ученими, інженерами, технологами про науково-технологічні пропозиції, що мають перспективу комерціалізації;
- обмін інформацією про технологічні запити підприємств промислового сектора економіки;
- формування взаємовигідних партнерських відносин між регіональними інноваційними структурами – центрами транс-

феру технологій, технопарками, інкубаторами, центрами науково-технічної й економічної інформації й ін.;

- підготовка фахівців для структур трансферу технологій і залучення наукової громадськості в інноваційну діяльність і наукомісткий бізнес;
- розвиток зв'язків між академічною й університетською наукою і споживачами науково-технічних продуктів, робіт і послуг;
- участь у формуванні професійної інфраструктури підтримки інноваційної діяльності в регіонах України і розвиток на її основі коопераційних регіональних і міжнародних зв'язків у сфері високих і наукомістких технологій;
- сприяння створенню, наповненню і функціонуванню Інтернет-платформи Української мережі трансферу технологій.

Для успішної роботи обласного центру трансферу технологій, офісів трансферу технологій у наукових організаціях і вищих навчальних закладах, а також в інших інноваційних структурах необхідні фахівці, яких в Україні недостатньо. З метою підготовки необхідних кадрів у Центрі «Харківські Технології» розроблена *навчальна програма «Комерціалізація наукових розробок»*. Навчатися по тематиці цієї програми можуть усі бажаючі як очно, так і в дистанційному режимі – на спеціалізованій Інтернет-платформі. Центр регулярно проводить освітні семінари і тренінги по інноваційній тематиці. Зокрема, у вересні 2008 року разом з Фондом цивільних досліджень США (CRDF) був проведений семінар – тренінг «Від ідеї до ринку», у яких взяли участь більш 50 співробітників харківських наукових, вузівських, промислових організацій, інноваційної інфраструктури, а також представники малого і середнього бізнесу. Навчання проводили висококваліфіковані американські консультанти й українські експерти.

2. Українсько-німецький центр Адаптації високих технологій (САНТ)

Вступ України до СОТ ставить нові вимоги до підприємств, науково-дослідних установ й інших відомств. Особливо перспективним напрямком розвитку виробництва є високі технології. Для

розвитку коопераційних відносин між українськими й західноєвропейськими (зокрема, німецькими) партнерами в галузі високих технологій необхідна підтримка з боку ЄС, в тому числі Німеччини. Особливо допомога є доцільною в наступних напрямках:

- розвиток партнерських відносин з підприємствами та науковими організаціями України й Німеччини, наприклад, із землі Саксонія, у співробітництві з якою є значний досвід і приклади вдалої реалізації спільних проєктів;
- розширення й поглиблення кооперації й співробітництва між Україною й Німеччиною може бути здійснено на підставі створення спільних підприємств з випуску й переробки сільськогосподарської продукції, партнерства з переробки й утилізації сміття, відходів тощо;
- створення мережі центрів перепідготовки фахівців вищої кваліфікації, менеджерів та інженерів для роботи на сучасному імпортному устаткуванні й підтримці high tech технологій на виробництві;
- реформування системи підготовки робітників високої кваліфікації й керівників шляхом укрупнення спеціальностей і впровадження сучасних систем комп'ютерної підготовки;
- розвиток мережі навчальних семінарів в галузі інноваційних систем менеджменту у всіх регіонах України.

Для послідовного вирішення цих завдань на базі Харківського національного університету радіоелектроніки (ХНУРЕ) за підтримкою Головного управління європейської інтеграції Харківської обласної державної адміністрації створюється *Українсько-німецький центр Адаптації високих технологій (САНТ)*, фінансування якого буде здійснювати Федеральне Міністерство економічного співробітництва та розвитку Німеччини і завданнями якого буде: аналіз ринку в галузі високих технологій; ініціювання і супровід коопераційних проєктів; підтримка процесу обміна фахівцями; організація міжнародних заходів (семінари, виставки тощо).

В рамках виконання вказаного проєкту у травні 2008 року у Харкові та у вересні цього ж року у Дрездені було проведено *Перший*

Українсько-німецький інвестиційний семінар, у якому прийняли участь понад 55 фахівців наукових та комерційних установ України, Німеччини, Росії, Ізраїлю та інших країн ЄС. Був наданий аналіз нових умов роботи у сфері високих технологій, причин низького рівня співпраці та перспектив розвитку. Заключний Меморандум семінару було разослано до багатьох аташе країн ЄС та зацікавлених установ. Декілька комерційних структур Харкова було запрошено до Німеччини для участі у вказаному семінарі та міжнародній виставці, а також для обговорення реальних планів створення у Харківському регіоні спільних виробничих підприємств з обсягом фінансування понад 100 млн євро. До кінця 2009 року за результатами виконання вказаного українсько-німецького проекту:

- організація декількох (як мінімум двох) українсько-німецьких інвестиційних семінарів з питань кооперації у галузі високих технологій;
- ініціювання 2 – 3 українсько-німецьких проектів у сфері високих технологій;
- участь ХНУРЕ у програмі TEMPUS;
- реалізація, як мінімум 4 комерційно значущих проектів між німецькими й українськими партнерами у Харківській області у галузі високих технологій;
- залучення харківських підприємств до програми підготовки робітників високої кваліфікації.

3. Науково-виробничий центр «Силіконова Долина» як приклад співпраці освітньої установи (НТУ «ХПІ») і провідної бізнес-структури (компанія «Телесенс»)

Компанія «Телесенс» була заснована в 1998р. у м. Харкові і була центром розробки в складі міжнародної корпорації-розроблювача програмного забезпечення (ПЗ). Головний офіс корпорації знаходився в Кельні (Німеччина), крім цього існували інші центри розробки в усьому світі, наприклад, в Единбурзі і Ризі.

У 2002 році компанія «Телесенс» стає незалежною українською компанією і починає проводити власну політику з розробки, впровадженні і просуванні софтверних рішень і ІТ-послуг для різних

ринків. Основним продуктом компанії стає білінгова система для взаєморозрахунків між операторами зв'язку – *Tinterconnect*. Даний продукт впроваджується у великих українських телекомунікаційних програмах. На цей же час компанія починає займатися розробкою замовлених проектів для ряду відомих компаній у Європі, США і Америці, багато з цих робіт були відзначені дипломами високого рівня. У 2005 році продукт компанії «Телесенс» *Tinterconnect* був впроваджений в АТ «Казахтелеком». У 2006 році компанія вивела на ринок новий продукт *T-Factura* – систему обробки електронних рахунків операторів зв'язку. У цей же час компанія широко розширює мережу партнерів, а також запускає спільний проект з впровадження *SAP* системи. Підприємство сертифікується за стандартом *ISO 9001:2000* і має статус золотого партнера корпорацій *Microsoft*, сертифікованого партнера *Intel*, *Oracle* і ін.

У середині 2006 року компанія Телесенс разом з Національним технічним Університетом «Харківський політехнічний інститут» створює **науково-виробничий центр «Силіконова Долина»**, який бере за мету реалізацію нового рівня взаємодії між виробництвом і освітою. Однією з найважливіших цілей створення комплексу є вирішення освітніх, наукових, технічних та педагогічних задач; залучення як педагогічного складу, так і студентів старших курсів у виробничу сферу. В активі УНПК «Силіконова Долина» – 15 факультетів НТУ «ХПІ», 30 професорів і докторів наук, 100 аспірантів і кандидат наук, 2000 студентів. Із січня 2008 року компанія Телесенс входить до складу групи компаній *Team Telecom International Ltd (TTI Telecom, Ізраїль, NASDAQ: TTIL)* – глобального виробника програмних продуктів для поліпшення якості зв'язку телекомунікаційних компаній.

На сьогоднішньої день компанія Телесенс – один з найбільших у США виробників програмного забезпечення в області телекомунікацій, співробітники якої працюють в усьому світі. У портфоліо компанії три власних розроблених продукти і різнобічне портфоліо продуктів партнерів. На сьогоднішній день штат компанії складає 120 чоловік.

Основними напрямками діяльності є:

- Продаж готових програмних рішень в галузі телекомунікацій;
- Надання ІТ-послуг, а саме:
 - розробка інформаційних систем (розробка, доробка, тестування і підтримка інформаційних систем відповідно до вимог клієнта);
 - локалізація програмних продуктів;
 - рішення в області електронної комерції (проектування і розробка B2B і B2C рішень);
 - системна інтеграція додатків (інтеграція рішень «Телесенс» в інформаційне середовище замовника; інтеграція рішень різних постачальників в інформаційне середовище замовника);
 - консалтинг (постановка бізнесів-процесів ІТ-підрозділу; керування проектами; розробка і впровадження систем менеджменту якості);
 - аутсорсинг бізнес-процесів (проведення тендерів на інформаційні системи; аудит ІТ-інфраструктури).

На даний час компанія «Телесенс» разом з НВЦ «Силіконова Долина» працює в двох основних напрямках: розробка і постачання комплексних рішень для телекомунікацій і виконання замовлених проектів будь-якої складності для різних вертикальних і горизонтальних ринків. До вертикальних ринків відносяться телекомунікації, паливно-енергетичний комплекс, охорону здоров'я і фармацію, торгівлю і фінанси. Горизонтальні ринки включають білінгові системи, CRM-рішення, корпоративні інформаційні системи, інтеграцію додатків на рівні підприємства, організацію інформаційних сховищ.

Клієнтами компанії «Телесенс» разом з НВЦ «Силіконова Долина» є найбільші компанії в усьому світі: *Deutsche Telekom AG* (Німеччина); *T-Systems Enterprise Services* (Німеччина); *Kazakhtelecom* (Казахстан); *Coscom* (Узбекистан); *Smarts* (Росія); *Borlas* (Росія); *Ness Europe* (Чехія); *Kyivstar GSM* (Україна); МТС (Україна); *Velton Telecom* (Україна); *Ukrtelecom* (Україна); *Golden Telecom* (Україна); *Farlep-Invest* (Україна); *Business Expert* (Україна); *JDC Joint* (Україна); *The*

Jewish Agency for Israel (Україна); Адміністрація Президента України; Банк «Delta» (Україна); Воля Кабель LLC (Україна); *USA Embassy in Kiev* (Україна).

4. Індустріальний парк «Рогань» як перспективне місце для розташування науково-дослідних центрів, лабораторій та високотехнологічних підприємств

Рішенням сесії Харківської обласної ради у 2007 році затверджено **«Програму створення індустріального парку «Рогань» в Харківській області»**, на виконання якої вже створено *комунальне підприємство* «Індустріальний парк «Рогань», призначено *директора*, визначено *статутний фонд* та виділено з коштів обласного бюджету *50 тис. грн* для наповнення *статутного фонду* новоствореного підприємства. В ході реалізації проекту планується створити на площі більше ніж *200 га* біля *150-ти* підприємств при забезпеченні загальної суми інвестицій *1,5 млрд дол.* і створенні на території промислового парку *10-ти тисяч* нових робочих місць.

Функціональний розподіл території припускає поділ на наступні *функціональні зони*:

- «*Логістичний хаб*» площею *40,5 га*, на якому будуть розміщені складські приміщення, автотранспортні підприємства і митні склади;
- «*Бізнес-сіті*» – площадка в *13,1 га* для побудови бізнес-центру і готельного комплексу для проживання іноземних фахівців. На території бізнес-центру, крім офісів компаній, заплановане розміщення центру телекомунікацій і центру міжнародної торгівлі;
- «*Еколайф*» із площею *25,4 га*, на якій будуть розміщені підприємства фармацевтичної і харчової промисловості, підприємства з виробництва біологічно-активних добавок і лікувальних препаратів;
- «*Хай-тек*» із площею *41,1 га*, на якій будуть розташовані підприємства приладобудування, машинобудування й інших галузей виробництва, що створюються на основі впровадження високих технологій (тут виявили бажання створити також свої виробництва технопарки «Біотехноком» Харківського на-

ціонального університету ім. В. Н. Каразіна й «Інтелектроніка й інформатика» Харківського національного університету радіоелектроніки);

- «*Креатив-парк*» із площею 65,2 га, на якій будуть розміщені підприємства легкої промисловості і будинки моделей, виробництва меблів і дизайн-студії, а також інші види підприємств, що вимагають застосування значного обсягу ручної роботи і творчого мислення;
- «*Сервіс-зона*» із площею 10,8 га, на якій будуть розміщатися будівельні підприємства і додаткові спорудження для забезпечення життєдіяльності всієї промислової зони;
- «*Зона периметру*», що буде охоплювати по контуру всю територію промислового парку «Рогань», а також розподільні ділянки між окремими площадками парку. «Зона периметру» буде включати огорожі, систему охоронної сигналізації і зелені насадження відповідно загальній ідеї промислового парку «Об'єднання досягнень інтелекту і могутності природи».

Тобто, проект створення індустріального парку «Рогань» в Харківській області може стати одним з найефективніших механізмів реалізації проектів зі створення мереж центрів трансферу технологій та інших інфраструктурних елементів регіональної інноваційної системи.

5. Програма «Інноваційні регіони Європи» (ІРЕ) як механізм приєднання регіонів України до інноваційних програм ЄС

На сьогоднішній день до програми ІРЕ залучені 235 регіонів 27 країн ЄС, а також Ісландії, Ізраїлю, Норвегії, Туреччини та Швейцарії. Програма створена з метою полегшення обміну досвідом між європейськими регіонами, підвищення конкурентоспроможності регіональної продукції шляхом розробки і реалізації регіональних інноваційних стратегій і схем, створення бази для кооперації та взаємного обміну досвідом учасників мережі. На даний час жоден з регіонів України, Росії або інших країн СНД не включений до діяльності цієї програми.

Приєднання Харківської області до ІРЄ:

- продемонструє високий рівень її наукового, промислового, технічного, інноваційного потенціалу;
- дасть можливість обміну інформацією з іншими регіонами Європи, що входять до цієї програми;
- надасть змогу залучати, при необхідності, експертів з країн ЄС задля вирішення певних задач економічного і науково-технологічного розвитку Харківської області;
- буде сприяти обміну інформацією, науково-технічному співробітництву, залученню інвестицій до економіки області.

На теперішній час підготовлено особисте звернення голови Харківської облдержадміністрації з обґрунтуванням необхідності приєднання області до ІРЄ, в тому числі з метою створення центрів трансферу та ефективної інноваційної системи в регіоні.

Таким чином, можна зробити **висновок**, що з метою *удосконалення механізмів реалізації державної та регіональної політики в сфері трансферу технологій та інтелектуальної власності* необхідно:

- завершити формування нормативно-правової бази, необхідної для реалізації Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», зокрема прийняти рішення Уряду України щодо мінімальних ставок винагороди авторам технологій і особам, які здійснюють їх трансфер та порядку реєстрації договорів про трансфер технологій;
- підготувати зміни до Господарського Кодексу України стосовно надання державним університетам права здійснення комерційної діяльності;
- підготувати зміни до Законів України:
- «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» з метою усунення суперечностей та чіткості його положень щодо захисту прав авторів технологій і участі держави у регулюванні діяльності в сфері трансферу технологій;

- «Про інноваційну діяльність» для запровадження механізмів стимулювання інноваційної діяльності, сприяння формуванню нових інноваційних підприємств;
- Закону України «Про освіту» для надання університетам права на створення малих підприємств та особливих прав на об'єкти інтелектуальної власності, створені за рахунок державного фінансування, частині використання в якості вкладів в уставні фонди малих підприємств, створених співробітниками;
- сприяти прийняттю проектів Законів України, що знаходяться на розгляді Верховної Ради України: про внесення змін до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»; нової редакції Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»; «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки»; «Про наукові парки»;
- сформувати правове і методичне забезпечення діяльності в інноваційній сфері для венчурних фондів, суб'єктів інноваційної інфраструктури;
- прискорити розгляд у Верховній Раді України Концепції розвитку національної інноваційної системи;
- на регіональному рівні надавати підтримку реалізації регіональних проектів зі створення мереж центрів трансферу технологій, елементів інноваційної інфраструктури, регіональних інноваційних систем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корсунський С. В. Трансфер технологій в США / За заг. ред. В. Д. Пархоменка.– К.: УкрІНТЕІ, 2005.– 148 с.
2. Голиченко О. Г. Национальная инновационная система России: состояние и пути развития.– М.: Наука, 2006.– 396 с.
3. Дагаев А. Передача технологий из государственного сектора в промышленность как инструмент государственной инновационной политики // Проблемы теории и практики управления.– 1999.– № 5.

Центри трансферу технологій як елемент інноваційної інфраструктури держави ...

4. Соловьев В. П. Проблемы формирования та оптимізації організаційного механізму трансферу технологій // Наука та наукознавство.– 2001.– № 1.

5. Шпак А. П. Передача технологій в Україні: ситуація і проблеми // Наука та наукознавство.– 2000.– № 1-2.

6. Економічна оцінка державних пріоритетів технологічного розвитку / За ред. Ю. М. Бажала.– К.: Ін-т екон. прогноз, 2002.– С. 235.

7. Соловьев В. П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (Синергетические эффекты инноваций).– К.: Феникс, 2004.– С. 241 – 308.

8. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / За ред. д-ра екон. наук, проф. Л. Федулової.– К.: Основа, 2005.– С. 413 – 466.

9. Йохна М., Стадник В. Економіка і організація інноваційної діяльності: Навчальний посібник.– К.: Видавничий центр «Академія», 2005.– 400 с.

10. Геєць В., Семіноженко В. Інноваційні перспективи України: Монографія.– Х.: Константа, 2006.– 272 с.

11. Україна у вимірі економіки знань / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця.– К.: Основа, 2006.– 592 с.

12. Чухно А. А. Твори: у 3 т. / Т. 2: Інформаційна постіндустріальна економіка: теорія і практика / НАН України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Наук.- дослід. фін. ін-т при М-ві фін. України.– К., 2007.– 712 с.

Система обеспечения экономической безопасности в условиях перехода Украины ...

с учетом концептуальных, организационных и ресурсных аспектов формирования и эффективного функционирования системы обеспечения экономической безопасности [2].

Основными элементами указанной системы являются государственные и негосударственные институции, которые принимают участие в обеспечении экономической безопасности в соответствии с законодательством, а также нормативно-правовые акты, которые регламентируют отношения в сфере экономической безопасности. В *табл. 1* представлена сравнительная характеристика элементов системы экономической безопасности в России и Украине.

Таблица 1

Система экономической безопасности России и Украины

Элементы системы	Россия [3]	Украина
1	2	3
Концепция национальной безопасности	1. Россия в мировом сообществе 2. Национальные интересы России 3. Угрозы национальной безопасности 4. Обеспечение национальной безопасности	1. Общие положения и принципы. 2. Национальные интересы Украины 3. Угрозы национальной безопасности Украины. 4. Основные направления государственной политики Национальной безопасности Украины. 5. Система обеспечения национальной безопасности Украины
Стратегии	Государственная стратегия экономической безопасности РФ 1. Цель и объекты Государственной стратегии экономической безопасности Российской Федерации 2. Угрозы экономической безопасности Российской Федерации 3. Критерии и параметры состояния экономики, отвечающие требованиям экономической безопасности Российской Федерации. 4. Меры и механизмы экономической политики, направленные на обеспечение экономической безопасности	Стратегия национальной безопасности Украины 1. Общие положения 2. Принципы обеспечения национального единства и защищенности жизненно важных интересов личности, общества и государства от внешних и внутренних угроз. 3. Стратегические цели, приоритеты и задания политики национальной безопасности. 4. Механизмы реализации государственной политики национальной безопасности

ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Продолжение табл. 1

1	2	3
<p>Национальные интересы в сфере экономики</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Способность экономики функционировать в режиме расширенного воспроизводства 2. Повышение благосостояния народа и качества жизни 3. Единство и устойчивость финансово-банковской системы 4. Рациональная структура внешней торговли (доступ отечественных товаров перерабатывающей промышленности на внешний рынок, максимально допустимый уровень удовлетворения внутренних потребностей за счет импорта). 5. Независимость России на стратегически важных направлениях научно-технического прогресса 6. Сохранение единого экономического пространства 7. Создание экономических и правовых условий, исключающих криминализацию общества 8. Обоснованная доля государственного регулирования, отвечающая критериям эффективности и социальной направленности развития экономики 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Создание конкурентоспособной социально ориентированной рыночной экономики и обеспечение постоянного роста уровня жизни и благосостояния населения. 2. Сохранение и укрепление научно-технологического потенциала, утверждение инновационной модели развития. 3. Интеграция Украины в европейское политическое, экономическое, правовое пространство и евроатлантическое безопасное пространство. 4. Развитие равноправных взаимовыгодных отношений с другими странами мира в интересах Украины.
<p>Угрозы экономической безопасности</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Утеря производственного потенциала из-за высокого износа основных фондов 2. Чрезмерный внешний долг, сокращающиеся инвестиционные возможности страны 3. Высокий уровень бедности населения 4. Утечка капитала 	<p>Существенное сокращение валового внутреннего продукта, снижение инвестиционной и инновационной активности и научно-технического потенциала, сокращение исследований на стратегически важных направлениях инновационного развития, ослабление системы государственного регулирования и контроля в сфере экономики, нестабильность в правовом регулировании отношений в сфере экономики,</p>

Система обеспечения экономической безопасности в условиях перехода Украины ...

Продолжение табл. 1

1	2	3
	<p>5. Низкая инновационная и инвестиционная активность</p> <p>6. Низкая конкурентоспособность продукции</p> <p>7. Криминализация, высокая доля теневой экономики и валютной составляющей в денежном обороте</p> <p>8. Слабость и незащищенность рубля</p>	<p>в том числе финансовой (фискальной) политике государства, отсутствие эффективной программы предотвращения финансовых кризисов, увеличение кредитных рисков; критическое состояние производственных фондов в ведущих отраслях промышленности, агропромышленном комплексе, системах жизнеобеспечения, обострение проблемы поддержания в соответствующем техническом состоянии ядерных объектов на территории Украины; недостаточные темпы воспроизводственных процессов и преодоление структурной деформации в экономике; критическая зависимость национальной экономики от конъюнктуры внешних рынков, низкие темпы расширения внутреннего рынка; нерациональная структура экспорта с преимущественно сырьевым характером и низким удельным весом продукции с высокой долей добавленной стоимости; большая долговая зависимость государства, критические объемы государственных внешнего и внутреннего долгов; небезопасное для экономической независимости Украины увеличение доли иностранного капитала в стратегических отраслях экономики; неэффективность антимонопольной политики и механизмов государственного регулирования природных монополий, что усложняет создание конкурентной среды в экономике; критическое состояние с продовольственным обеспечением населения; неэффективность использования топливно-энергетических ресурсов, недостаточные темпы диверсификации источников их поставки и отсутствие активной политики энергосбережения, что создает</p>

ІННОВАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Окончание табл. 1

1	2	3
		угрозу энергетической безопасности государства; «тенизация» национальной экономики; преобладание в деятельности управленческих структур личных, корпоративных, региональных интересов над общегосударственными
Организационные структуры обеспечения экономической безопасности	Президент Российской Федерации, Совет безопасности Российской Федерации, Управление экономической и социальной безопасности, Межведомственная комиссия по безопасности в области экономики, Секция научного совета СБ РФ по экономической и социальной безопасности, Федеральные органы, отвечающие за экономическую безопасность (Минэкономразвития РФ) Региональные органы исполнительной власти (в ряде субъектов Федерации есть советы безопасности)	Президент Украины; Верховный Совет Украины; Кабинет Министров Украины; Совет национальной безопасности и обороны Украины, министерства и другие центральные органы исполнительной власти, Национальный банк Украины, местные государственные администрации и органы местного самоуправления
Правовое обеспечение экономической безопасности	Конституция, Закон Российской Федерации «О безопасности», Государственная Стратегия экономической безопасности, Закон о валютном регулировании и о валютном контроле, Закон об отмывании «грязных» денег, Закон о промышленной безопасности и др.	Конституция, Стратегия национальной безопасности Украины, Закон Украины «Об основах национальной безопасности Украины», Закон Украины «О Совете национальной безопасности и обороны Украины», Закон Украины «О предупреждении и противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем», Декрет КМУ «О валютном регулировании и контроле» и др.
Индикаторы экономической безопасности	150 показателей	121 показатель

К государственным органам, которые призваны обеспечивать экономическую безопасность в Украине, относятся: Президент Украины, Верховная Рада Украины, Кабинет Министров Украины, Совет

национальной безопасности и обороны Украины, министерства и другие центральные органы исполнительной власти, Национальный банк Украины, суды общей юрисдикции, прокуратура Украины, местные государственные администрации и органы местного самоуправления, Служба безопасности Украины, Государственная пограничная служба Украины, а к негосударственным: отдельные граждане, объединения граждан.

Рассмотрим полномочия органов государственного управления в сфере экономической безопасности.

Президент Украины осуществляет общее руководство в сфере экономической безопасности Украины и координирует деятельность органов законодательной, исполнительной и судебной власти по вопросам ее обеспечения.

Верховная Рада Украины в пределах своей компетенции определяет основы внутренней и внешней политики, основы национальной и экономической безопасности, формирует законодательную базу в этой сфере.

Совет национальной безопасности и обороны Украины координирует и контролирует деятельность органов исполнительной власти в сфере экономической безопасности, с учетом изменений в геополитической ситуации вносит Президенту Украины предложения по уточнению Стратегии национальной безопасности.

Кабинет Министров Украины, как высший орган исполнительной власти, обеспечивает экономическую самостоятельность Украины, проводит мероприятия по обеспечению национальной и экономической безопасности Украины.

Национальный банк Украины проводит денежно-кредитную политику в интересах экономической безопасности Украины.

Министерства и другие центральные органы исполнительной власти, Служба безопасности Украины в пределах своих полномочий обеспечивают выполнение предусмотренных Конституцией и законами Украины, актами Президента, Кабинета Министров Украины задач, осуществляют реализацию концепций, программ в сфере национальной и экономической безопасности.

Местные государственные администрации и органы местного самоуправления обеспечивают решение вопросов в сфере экономической безопасности, отнесенных законодательством к их компетенции.

Правоохранительные органы ведут борьбу с преступностью и противодействуют терроризму.

Суды общей юрисдикции осуществляют судопроизводство в делах по преступлениям, которые причиняют вред экономической безопасности Украины.

Прокуратура Украины осуществляет надзор за соблюдением законов органами, которые проводят оперативно-розыскную деятельность, дознание, досудебное следствие в сфере экономической безопасности, надзор за соблюдением законов в криминальных делах, которые были возбуждены по факту совершения преступлений против основ национальной безопасности.

Граждане Украины через участие в выборах, референдумах и через другие формы непосредственной демократии, а также через органы государственной власти и органы местного самоуправления, которые они выбирают, реализуют национальные интересы, добровольно и в порядке исполнения конституционных обязанностей осуществляют мероприятия, определенные законодательством Украины по обеспечению её национальной безопасности; как непосредственно, так и через объединения граждан привлекают внимание общественных и государственных институтов к небезопасным явлениям и процессам в разных сферах жизнедеятельности страны; законным способом защищают собственные права и интересы.

Основным недостатком данной системы обеспечения экономической безопасности является дублирование определенных полномочий, а также неопределенность роли и статуса Совета национальной безопасности и обороны Украины. Как отметил Липкан В. А., Законами Украины «О Совете национальной безопасности и обороны Украины» и «О основах национальной безопасности Украины» определено: Совет национальной безопасности и обороны Украины – это координационный орган по вопросам национальной безопасности и обороны при Президенте Украины, который коор-

динирует и контролирует деятельность органов исполнительной власти в сфере национальной безопасности и обороны, предоставляет предложения Президенту Украины по определению стратегических национальных интересов Украины, концептуальных подходов и направлений обеспечения национальной безопасности и обороны в политической, экономической, социальной, военной, научно-технологической, экологической, информационной и других сферах. Совет национальной безопасности и обороны Украины является органом стратегического управления национальной безопасностью, поэтому его деятельность должна быть направлена на организацию управления органами государственной власти, а функцию контроля необходимо передать другому органу, с учетом того, что на сегодняшний день Совет национальной безопасности и обороны Украины осуществляет контроль за органами исполнительной власти, а органы законодательной и судебной власти остаются бесконтрольными [4].

Рассмотрим систему нормативно-правового обеспечения экономической безопасности в Украине.

Главенствующую роль в системе законодательных актов занимает Конституция Украины. Законы и другие нормативно-правовые акты не должны противоречить Конституции Украины. Статьей 17 Конституции Украины определено, что защита суверенитета и территориальной целостности Украины, обеспечение её экономической и информационной безопасности является важнейшей функцией государства, делом всего украинского народа. В Конституции указаны права граждан по защите своих экономических интересов (ст. 44), социальной защите (ст. 46, 49), а также обязанности граждан по обеспечению экономической безопасности страны (ст. 67), основы национальной безопасности (ст. 92). В Конституции в общем виде очерчены цель, функции, полномочия государственных и негосударственных субъектов обеспечения экономической безопасности: Верховного Совета Украины (ст. 85), Президента Украины (ст. 106), Совета национальной безопасности и обороны (ст. 107), Совета Национального банка Украины (ст. 100), Кабинета Министров Украины (ст. 113, 116), исполнительной власти (ст. 118, 119), прокуратуры Украины (ст. 121), правосудия (ст. 124), местного са-

моуправления (ст. 140) и принципы их взаимодействия, например, построение бюджетной системы Украины, порядок утверждения и контроля за поступлением использованием средств (ст. 95 – 98).

Концепция – генеральный замысел, определяющий стратегию действий при осуществлении реформ, проектов, планов, программ; система взглядов на процессы и явления в природе и в обществе [5].

В большинстве стран концепции национальной безопасности разрабатываются с целью определения единых принципов формирования и проведения государственной политики национальной безопасности, объединения подходов к формированию соответствующей законодательной базы, подготовки доктрин, стратегий, концепций, государственных и ведомственных программ в различных сферах национальной безопасности. В Украине Концепция (основы государственной политики) национальной безопасности Украины была принята в 1997 году.

В Концепции (основы государственной политики) национальной безопасности Украины были представлены объекты национальной безопасности, принципы обеспечения национальной безопасности, национальные интересы Украины, угрозы национальной безопасности Украины, основные направления государственной политики, система обеспечения национальной безопасности. Вопросы экономической безопасности нашли свое отражение в национальных интересах, угрозах национальной безопасности и основных направлениях государственной политики [6]. С введением в действие Закона Украины «Об основах национальной безопасности» в 2003 году Концепция (основы государственной политики) Национальной безопасности Украины утратила свое действие [7].

В разных странах концепции национальной безопасности имеют существенные различия, так например, в Концепции национальной безопасности США представлена единая стратегия в области национальной безопасности, внешней и военной политики на десятилетия вперед, а в Концепции национальной безопасности Российской Федерации содержится оценка места России в мировом сообществе и сделан акцент в большей мере на тактические, нежели стратегические моменты.

Следующим документом в системе нормативно-правового обеспечения экономической безопасности является доктрина, которая представляет собой совокупность официальных взглядов на цель, функции, принципы и методы обеспечения национальной безопасности Украины в конкретной сфере жизнедеятельности.

Доктрина – учение, научная концепция (обычно о философской, политической, идеологической теории) научная или философская теория, система, руководящий теоретический или политический принцип. [5; 8]

Доктрина должна служить основой для: формирования государственной политики в конкретной сфере обеспечения национальной безопасности Украины, подготовке предложений по совершенствованию правового, методического, научно-технического и организационного обеспечения национальной безопасности Украины в конкретной сфере жизнедеятельности, разработки целевых программ обеспечения национальной безопасности Украины в конкретной сфере [4].

В Украине существует только военная доктрина, которая представляет собой совокупность руководящих принципов, военно-политических, военно-стратегических, военно-экономических и военно-технических взглядов на обеспечение военной безопасности государства. На сегодняшний день доктрина экономической безопасности отсутствует.

Стратегия – общий, всесторонний план достижения целей, рассчитанная на перспективу система мер, направленных на обеспечение организации долгосрочного конкурентного преимущества. Стратегия экономической безопасности – долгосрочный подход к достижению цели, выражаемый через общую концепцию комплексной системы обеспечения экономической безопасности [8].

Государственная стратегия экономической безопасности должна развивать и конкретизировать положения концепции, доктрины, стратегии национальной безопасности с учетом национальных интересов в области экономики.

В Украине, в отличие от Российской Федерации, отсутствует такой документ как Стратегия экономической безопасности. В России

Государственная стратегия экономической безопасности Российской Федерации была одобрена Указом Президента РФ от 29 апреля 1996 г. № 608 [9]. В стратегии особое внимание уделено мониторингу факторов, определяющих угрозы экономической безопасности Российской Федерации, разработке критериев и параметров (пороговых значений) экономической безопасности Российской Федерации, деятельности государства по обеспечению экономической безопасности Российской Федерации. Именно в Стратегии экономической безопасности России детально отражены национальные интересы в сфере экономики, угрозы экономической безопасности, организационные структуры обеспечения экономической безопасности. В Украине в связи с рассмотрением экономической безопасности как части национальной безопасности, вопросы стратегии экономической безопасности (состояние экономической безопасности, угрозы и вызовы; обеспечение приемлемого уровня экономической безопасности) нашли свое отражение в Стратегии национальной безопасности Украины, также в данном документе присутствуют в общем виде элементы системы экономической безопасности.

Отдельные вопросы, касающиеся стратегии экономической безопасности в Украине, были представлены в Стратегии экономического и социального развития Украины на 2004 – 2015 гг. «Путем европейской интеграции». В этом документе, разработанном группой ученых под руководством А. С. Гальчинского и В. М. Гейца, были отражены: стратегия экономической безопасности государства, основные угрозы экономической безопасности в Украине, цели и задачи усиления экономической безопасности [14; 15].

Основным нормативно-правовым документом, в котором отражены вопросы системы обеспечения экономической безопасности в Украине, остается Стратегия национальной безопасности Украины. В этом документе представлено: место Украины в мире, принципы обеспечения национального единства и защищенности жизненно важных интересов личности, общества и государства от внешних и внутренних угроз, стратегические цели, приоритеты и задачи политики национальной безопасности, механизмы реализации государственной политики национальной безопасности. Стратегия национальной безопасности Украины определяет принципы, при-

ритетные цели, задачи и механизмы обеспечения жизненно важных интересов личности, общества и государства от внешних и внутренних угроз.

В Стратегии национальной безопасности Украины [10] выделено, что состояние экономической безопасности остаётся сложным вследствие действия ряда вызовов и угроз, обусловленных:

- неустойчивостью экономического роста и его чрезмерной зависимостью от внешних факторов;
- сохранением структурной деформации в национальной экономике, неэффективностью использования материальных ресурсов, а именно, энергетических, преобладанием отраслей с небольшой долей добавленной стоимости, что приводит к низкой конкурентоспособности отечественной продукции;
- неэффективностью защиты права собственности, отсутствием условий для формирования необходимого инвестиционного потенциала в национальной экономике, а в частности, развитых финансового и фондового рынков, неблагоприятным макроэкономическим и политико-правовым климатом для привлечения иностранных инвестиций и развития внутреннего инвестиционного процесса;
- несовершенством налоговой системы, низкой эффективностью налогового администрирования и контроля за использованием бюджетных ассигнований;
- низким уровнем конкурентности и монополизацией отдельных отраслей промышленности, поставки товаров и предоставления услуг;
- несовершенством механизмов защиты внутреннего рынка от недобросовестной конкуренции со стороны импортной продукции, неэффективностью борьбы с контрабандой;
- чрезмерной зависимостью от импорта энергетических ресурсов, недиверсифицированностью источников энергообеспечения;
- монополизацией иностранным капиталом определенных стратегически важных отраслей национальной экономики, что угрожает стабильности отдельных товарных рынков;

- деградацией научно-технического потенциала, неразвитостью национальной инновационной системы, низкой инновационной активностью субъектов хозяйствования;
- неуправляемым оттоком за пределы государства интеллектуальных и трудовых ресурсов, в том числе в форме трудовой миграции;
- углубление региональной дифференциации;
- высоким уровнем тенизации экономики, обусловленным, в частности, распространением теневой занятости, распространением полулегальных методов уклонения от налогообложения, криминализацией экономических отношений, наличием в стране организованных преступных группировок, которые претендуют на контроль за деятельностью субъектов хозяйствования.

Одним из стратегических приоритетов политики национальной безопасности является обеспечение приемлемого уровня экономической безопасности, что невозможно без осуществления структурной перестройки и повышения конкурентоспособности национальной экономики. Стратегическими задачами в сфере экономической безопасности выделено:

- улучшение инвестиционного климата, в частности, путем обеспечения действенной защиты права собственности, усовершенствование регуляторного и корпоративного законодательства, ограничения монополизма, развития финансового и фондового рынков;
- реформирование налоговой системы, обеспечения направленности фискальной политики государства на уменьшение удельного веса всех составляющих материальных затрат в экономике;
- повышение эффективности использования государственных средств, обеспечить действенный государственный контроль за деятельностью субъектов природных монополий, прозрачность использования ими финансовых ресурсов, эффективность тарифной и регуляторной политики;

- направление мероприятий экономической политики государства на укрепление финансового состояния субъектов хозяйствования, обеспечения их нацеленности на увеличение рентабельности и капитализации;
- наряду с реализацией государственной политики стимулирования экспорта, прежде всего высокотехнологического, необходимо обеспечить опережающее расширение внутреннего рынка, избегания критической зависимости национальной экономики от конъюнктуры мировых рынков;
- повышение конкурентоспособности национальной экономики невозможно при существующем уровне инновационной активности предприятий, для повышения которой необходимы являются формирование национальной инновационной системы, расширение инвестиционных возможностей для реализации инновационных проектов.

Кроме перечисленных нормативно-правовых актов, экономическая безопасность в Украине регулируется:

- законами Украины: «Об основах национальной безопасности Украины», «О Совете национальной безопасности и обороны Украины», «О государственной границе Украины», «О коррупции», «О государственной контрольно-ревизионной службе Украины», «О государственных целевых программах», «О предотвращении и противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем», «О государственной налоговой службе Украины», «О Государственной пограничной службе Украины», «О Службе безопасности Украины», Таможенным, Бюджетным, Хозяйственным кодексами Украины и др.
- указами Президента Украины: «Об утверждении Стратегии интеграции Украины в Европейский Союз», «О Национальной программе борьбы с коррупцией», вопросы экономической безопасности отражены в обращении к Верховной Раде Украины: «Обращение Президента Украины В. Ющенко к Верховной Раде Украины о внутреннем и внешнем положении Украины» и др.

- постановленнями Кабінета Міністрів України: Положення о министерстве внутренних дел Украины и др.
- нормативно-правовыми актами министерств и других органов исполнительной власти.

К документам международного права относятся международные договоры, международно-правовые обычаи и решения межгосударственных (межправительственных) организаций, которые являются обязательными для стран-участниц. Примером такого документа международного права, в котором регулируются вопросы экономической безопасности, является Договор о коллективной безопасности некоторых стран-участниц СНГ.

Проведенный анализ показал, что на сегодняшний день в условиях перехода к инновационной модели развития в Украине существует острая необходимость в совершенствовании системы обеспечения экономической безопасности в таких направлениях:

- совершенствование законодательства по вопросам экономической безопасности путем гармонизации украинского законодательства с соответствующим международным законодательством и устранения противоречий в действующих нормативно-правовых актах;
- уточнение задач и функций субъектов обеспечения экономической безопасности и повышение эффективности планирования, координации и контроля за их деятельностью;
- повышение эффективности выявления, мониторинга и нейтрализации внутренних и внешних угроз экономической безопасности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: Навчальний посібник.– К.: Атака, 2005.– 432 с.
2. Стратегія забезпечення економічної безпеки України (проект), Міжвідомча комісія з питань фінансової безпеки при Раді національної безпеки і оборони України //www.rada.gov.ua
3. Экономическая безопасность России: общий курс: Учебник / Под ред. В. К. Сенчагова.– М.: Дело, 2005.– 896 с.

Система обеспечения экономической безопасности в условиях перехода Украины ...

4. Липкан В. А. Національна безпека України. Навч. посібник.– К.: Кондор.– 2007.– 552 с.

5. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь.– 5-е изд., перераб. и доп.– М.: ИНФРА-М, 2007.– 495 с.

6. Концепция (основы государственной политики) Национальной безопасности Украины. Одобрена Постановлением Верховной Рады Украины от 16 января 1997 года № 3/97-ВР // www.rada.gov.ua

7. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року № 964-IV (зі змінами та доповненнями) // www.rada.gov.ua

8. Мир словарей. Коллекция словарей и энциклопедий // mirslovari.com/

9. Государственная стратегия экономической безопасности РФ (Основные положения). Одобрена Указом Президента РФ от 29 апреля 1996 г. № 608 // www.scrf.gov.ru/documents/sections/parent/

10. Стратегия национальной безопасности Украины. Утверждена указом Президента Украины от 12.02.2007 г. № 105/2007 // www.rada.gov.ua

11. Концепция национальной безопасности Российской Федерации Утверждена Указом Президента Российской Федерации от 17 декабря 1997 г. № 1300 в редакции Указа Президента Российской Федерации от 10 января 2000г. № 24 // www.scrf.gov.ru/documents/sections/parent/

12. Закон РФ «О безопасности» от 5 марта 1992 г. № 2446-I (с изменениями и дополнениями) // www.scrf.gov.ru/documents/sections/parent/

13. Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» (зі змінами і доповненнями) від 5 березня 1998 року № 183/98-ВР // www.rada.gov.ua

14. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004 – 2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» — Авт. кол.: А .С. Гальчинський, В. М. Геєць та ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України.– К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004.– 416 с.

15. Указ Президента України «Про Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004 – 2015 роки» від 28 квітня 2004 року № 493/2004 // www.rada.gov.ua